

BRON I BARWA

BIULETYN STOWARZYSZENIA PRZYJACIÓŁ MUZEUM WOJSKA

ROK IV.

WRZESIEŃ

Nr. 9.

B. GEMBARZEWSKI.

O proporcach, znakach, chorągwiach, sztandarach i t. d.

Dla oznaczenia bławatu o określonych kształtach, barwach lub z wyobrażeniem pewnych emblematów, zawieszono na drzewcu, jako znak: państwowy, wojskowy, kościelny, bracki lub cechowy, mamy szereg nazw, odpowiadających ich przeznaczeniu i odmiennym stąd kształtom, a mianowicie: proporzec, znak, chorągiew, sztandar, kornet, proporczyk, giden, flaga.

Proporzec i *znak* są to nazwy najstarsze, o charakterze ogólnym, oznaczające godła, łączące pewną liczbę żołnierzy w jednostkę taktyczną, bojową.

W wydawnictwie urzędowym z r. 1921 użyto nazwy *proporzec* (fr. *pavillon*) wywieszany na dziobie okrętu wojennego, zaś *znak* (fr. *flamme*) wywieszany na szczyście masztu wielkiego okrętu wojennego.

Chorągiew, na równi z wyrazami *znak* i *proporzec*, używa się w znaczeniu ogólnym. Mówi się zatem naprz.: chorągiew narodowa, służyć pod czystemi chorągwiami, przysięgać chorągwi, powołać pod chorągiew, stanąć pod chorągwiami (=podnieść wojnę), rozwinąć chorągiew (naprz. buntu), wywiesić białą chorągiew (= poddać się), zniżyć przed kim chorągwie, opuścić chorągwie (= dezertować) itp.¹⁾

Wyraz *chorągiew* oznacza w szczególno-

ści znak pułku lub batalionu piechoty (fr. *drapeau*, niem. *Fahne*, ros. *znawia*).

W dawnej polszczyźnie chorągwią nazywano jako *totum pro parte* określony oddział wojska, zwłaszcza jazdy, posiadający osobny proporzec, naprz. chorągiew husarska, pancerna, hetmana wielkiego, itp. Poza tym obecnie jeszcze chorągwie bywają: kościelne, brackie i cechowe.

Sztandar (fr. *étendard*, niem. *Standarte*, ros. *sztanda*) oznacza szczególnie znak pułku lub dywizjonu jazdy. Bławat sztandaru jest zwykle mniejszy od bławatu chorągwi; obszyty frędzlą metalową, drzewce z osobliwymi wycięciami dla łatwiejszego ujęcia dłonią, zaopatrzone żelazną antabą z ruchomym kółkiem, za które zakłada się specjalny hak ze sprężyną, wiszący na t. zw. bandolierze, noszony z lewego ramienia przez sztandarowego.

Nazwa ta przyjęła się w wojsku polskim dopiero w wieku XVIII. Oto co pisze o tym Tadeusz Czacki: „Na północy mniejsze chorągwie nazywano sztandarami, i to imię chorągwiom w kawalerii zostało nie tylko u nas, ale i w innych krajach”.

Sztandar, po za nazwą, używaną w wojsku, oznacza również pień drzewa złamanego lub ściętego w pewnej wysokości, stojący w lesie, grube belki pionowe rusztowania budującego się domu, wielką norę

¹⁾ Słownik Języka Polskiego Karłowicza.

pod piecem, wygodne i ulubione miejsce do wypchania się lub ukrycia²⁾.

W armiach europejskich o dawnych tradycjach zawodowy wojskowy nigdy nie omyli się, nazywając znak plechoty chorągwią, a znak jazdy sztandarem.

Kornet (fr. *cornet* lub *cornette*, włoskie *cornetto*) mały sztandar regimentu lub kompanii dragonów w XVII i XVIII.

Pozatem oznacza instrument muzyczny, ubiór głowy sióstr szarytek; w wojsku rosyjskim kornetami nazywano podporuczników jazdy.

Proporzycy (czyli gidon) mały znak kompanii wojska noszony na bagnecie, znak dowódcy, noszony przez jeźdźca na drzewcu lancy, itp.

W wydawnictwie urzędowym z r. 1921 wskazane są proporzycyki (fr. *guidon*): Naczelnika Państwa, dowódców czterech dywizjonów morskich, kamandora i starszego na redzie.

Flaga (niem. *Flage*) znak narodowy, szczególnie okrętowy, bandera. Mówi się: powywieszać flagi na okręcie, na konsulaście, na domach.

W wydawnictwie urzędowym z r. 1921 różniane są flagi (fr. *pavillon*): narodowa, Naczelnika Państwa, handlowa oraz przedstawicieli dyplomatycznych i konsularnych, wojenna, ministra spraw wojskowych, szefa departamentu spraw mor-

skich, wice-admirała, kontr-admirała, generała wojsk polskich w czasie służbowej podróży na statku wojennym.

W ostatnich czasach uczuwa się dążenie w literaturze do ujednostajnienia tych nazw przez zastąpienie ich jedną nazwą sztandar. Zdaje mi się to nie mieć dostatecznego uzasadnienia. Poszczególne nazwy oznaczają różne przedmioty, jak to staraliśmy się wyżej przedstawić; ujednostajnienie takie, ubożąc język, może wywołać niepożądane nieporozumienia w środowiskach zawodowych. Aby być konsekwentnym, wrazie usunięcia wyrazu chorągiew z wojska, należałoby również zmienić używany obecnie stopień wojskowy chorąży, podchorąży, szkoła podchorążych itp.

Zdaje się, że używanie obecnie dość powszechne wyrazu sztandar zamiast chorągiew, flaga itp. jest wprowadzone przez literatów, nie znających się na sprawach wojskowych, a ubiegających się o wyrazy, posiadające dźwięczniejsze brzmienie.

Mówimy: kościół, meczet, pagoda, synagoga, bóżnica, kenessa itp., aczkolwiek mamy nazwę ogólną świątynia. Rozróżniamy nazwy przedmiotowe, służących do tego samego celu, naprz.: krzesło, fotel, stółek, zydeł, karło, szeslong itd. itd.

Jedynie nazwy znaków wojskowych budzą wątpliwości, czyżby Polacy stali się już tak bardzo cywilnymi, tracąc swoje dawne piękne słownictwo wojskowe!

²⁾ Jak wyżej.

